

Nederlandsche Verzen en Nederlandsche Proza.

I.

Arm Vlaanderen door Teirlinck-Stijns. Tweede uitgave, 2 deelen (300 en 360 bladzijden). Gent, Boekhandel van J. Vuylsteke, 1891. (Uitgaaf van het Willems-Fonds, N°. 124).

Het Willems-Fonds is beroemd geworden door zijne voortreffelijke uitgaven. De Bestuurders kozen onlangs den reeds vroeger verschenen roman: *Arm Vlaanderen* door het tweemanschap Teirlinck-Stijns geschreven, om het boek in den ruimen kring der leden van het Willems-Fonds meer bekend te maken.

Zoo kwam *Arm Vlaanderen* in Nederland, waar tot nog toe van geene bijzondere belangstelling in dit Zuid-Nederlandsch kunstwerk gebleken was.

En thans rijst de vraag? Heeft het Willems-Fonds eene goede keus gedaan, toen het *Arm Vlaanderen* herdrukte? Zij, die met mij deze beide deelen van haast 700 bladzijden hebben doorworsteld, zullen aarzelen, voordat zij een bevestigend antwoord geven.

Het uitvoerige boek van Teirlinck-Stijns geeft tot velerlei bedenkingen en oordeelvellingen aanleiding. De hoofdindruk is niet gunstig. Het verhaal duurt te lang. De handeling en de verwikkeling zijn zeer eenvoudig, maar worden door allerlei tusschenvoervallen zoo slepend mogelijk gehouden. Het gerekte en opzettelijk langdradige van dezen roman stelt het geduld van den lezer op zware proef. Het hoofdmotief is zeer eenvoudig. In een Vlaamsch dorp woont een smid, Vanderlaen, die, schoon eerlijk en achtenswaardig, aan het slot van zijn leven door velerlei rampen wordt ge-

troffen. In de eerste plaats verliest hij de genegenheid van zijne vrouw, daar deze al hare belangstelling, heel haar hart, schenkt aan haren godsdienst, daartoe aangespoord door den onderpastoor van het dorp. In de tweede plaats gaat zijn geliefde droom, dat zijn zoon Everaart hem zal opvolgen in de smederij, in rook op. Moeder en de onderpastoor beslissen, dat Everaart schoolmeester zal worden, en zijne opleiding zal ontvangen in de Bisschoppelijke normaalschool. In de derde plaats wordt hij uitgeplunderd door zijn zwager, gewoonlijk „nonkel Veyt” genoemd, een schurk en moordenaar, die hem een paar duizend franks heeft geleend, om een bloedverwant, die den voor Noord-Nederlandsche ooren zoo onaangenaam klinkenden naam van Jaak draagt, te hulp te komen. Deze Jaak heeft op een notaris-kantoor een paar honderd franks gestolen. De notaris eischt een paar duizend, om de zaak blauw-blauw te laten. Zoo moest de smid Vanderlaen geld leenen van den schurk Veyt, en zoo verdween alle welvaart uit de smederij.

Reeds in dezen opzet schuilt veel gezochts. De ondergang van den braven smid is te wijten, deels aan den blinden godsdienstijver zijner vrouw, deels aan zijn streven om den naam Vanderlaen voor schande te redden. Dit laatste vooral is noodlottig. Jaak wordt in het ongeluk door hem geholpen — schoon hij maar zeer bescheiden inkomsten uit zijne smederij trekt. Hij wordt op deze wijze afhankelijk van den schurk Veyt, en gaat heel zijn leven gebukt onder de schuld van tweeduizend franks. De smid Vanderlaen is

zeker een zeer eerlijk man, maar zijne edelmoedigheid grenst aan laakbare zwakheid, zijn doorzicht, zijne kloekheid schitteren door hunne afwezigheid. De beide schrijvers schonken hem hunne volle genegenheid, maar hadden misschien beter gedaan hem van wat meer voorzichtigheid en overleg te voorzien.

De roman bevat vervolgens twee andere hoofdonderwerpen: de schildering van eene Bisschoppelijke Normaalschool voor onderwijzers, en het ongelukkig lot van een dorpschoolmeester, die zich niet onderwerpen wil aan de tucht der dorpsgeestelijkheid. Wat het eerste onderwerp: de Bisschoppelijke Normaalschool, aangaat, de schildering draagt duidelijk blijk van zeer nauwkeurige kennis en geduldige studie. Hier en daar in het eerste deel schijnt het, of de auteurs het uitstekend voorbeeld van een geniaal schrijver als Ferdinand Fabre wilden volgen, en komen er bladzijden, die aan L'abbé Tigrane herinneren, maar de doorgaande fout is de hevige partijdigheid, waarmede het personeel der school, de bestuurders en leeraars — allen priesters — worden voorgesteld. Indien er zulk een Inferno als deze Vlaamsche Bisschoppelijke Normaalschool in werkelijkheid bestond, zou Dickens' kostschool Dotheboy's-Hall uit *Nicholas Nickleby* ver overtroffen zijn — en zou wellicht in zulk eene troosteloze hel nog heviger opstand zijn uitgebarsten, dan ooit tegen het gezag der Squeersen onder leiding van Nicholas Nickleby werd ondernomen.

Wat de voorstelling der ongelukken en rampen van den jongen schoolmeester, Everaart Vanderlaen, betreft, een geheel gelijk onderwerp is door Virginie Loveling in hare *Sophie* en in *In onze Vlaamsche Gewesten* behandeld. Maar bij de vergelijking komt het duidelijk uit, hoe het genie der knappe Vlaamsche schrijfster ons gered heeft voor de verveling, die ons bij de lezing van *Arm Vlaanderen* zoo dikwijls kwam plagen. En dit is niet

verwonderlijk. De heeren Teirlinck-Stijns hebben er zich op toegelegd een verpletterend strijdschrift te voltooien, en hebben hun kunstwerk aan dit bijdoel opgeofferd.

Dat zij zichzelf eenigszins bewust zijn geweest van overtreding der classieke leer: *Ne quid nimis*, blijkt uit de schepping van den ouden pastoor, die als gemoedelijk en echt christelijk priester optreedt, maar daarom door den hevig clericalen onderpastoor uit het dorp wordt verdreven. Op deze plaats komen beide geestelijken even naar den voorgrond, terwijl elders alleen van hun vernietigenden invloed sprake is. De auteurs hebben de fijne psychologische teekening der booze mannen niet aangedurfd. Hetzelfde verschijnsel deed zich ook in de Bisschoppelijke Normaalschool voor. De priesters worden met een telkens herhaalden, vasten trek getypeerd, en treden steeds op met het eigenaardig masker, dat de auteurs hun voor het gelaat bonden.

De held van het boek, Everaart Vanderlaen, is meer dan een held — hij is een heilige, een ridder, in wier hart alle deugden zomer- en winterkwartieren betrekken, die naast Charles Grandison, soms zelfs naast onzen braven Henderik kan geplaatst worden. De geschiedenis van zijne liefde voor „Meiske”, Stina Vergauw, stelt den lezer telkens te leur. „Meiske” is godsdienstig, zelfs kerksch, zingt bij Meifeesten ter eere der Madonna, en blijft het geheele boek door conditiën stellen, voordat zij in een huwelijk met Everaart toestemt. Het is zeer wel mogelijk, dat er enkele zulke „Meiskens” in de Vlaamsche dorpen voorkomen, maar dan had Everaart, die zoo schrander is, naar het zeggen der auteurs, terstond moeten inzien, dat Stina hem maar eene zeer koele genegenheid had geschonken; en dat zij voor alles het kerkelijk heil harer ziel, niet het geluk in het huwelijk zocht. Everaart had terstond moeten begrijpen, dat hij tevergeefs op de volle liefde van Stina hoopte — hij

had haar beeld uit zijn hart moeten wegrukken, zijne betrekking moeten neerleggen, om elders zijn geluk te beproeven.

Daarbij komt, dat het clericaal schrikbewind in het dorp Voorde met zulk eene ongehoorde tyrannie wordt uitgeoefend, dat de jonge schoolmeester, zoo hij werkelijk eenig inzicht had in wereldsche zaken, reeds na een half jaar van trouwe ambtsvervulling zijn ontslag had moeten nemen. Indien het leven op de Vlaamsche dorpen zoo rampzalig is voor een onderwijzer met liberale denkbeelden in het hoofd, dan ware het hem beter dienst te nemen in het Belgische leger, of het witte voorschoot van een koffiehuisbediende aan te binden.

Al deze schaduwzijden volgen uit het polemisch doel der auteurs — zij zijn eerst romanschrijvers in de tweede plaats. Maar de billijkheid eischt te erkennen, dat hun letterkundig talent op vele plaatsen eerbied afdwingt. Dichterlijke opvatting van het Vlaamsche dorpsleven, van de Vlaamsche landschappen bij zomerson, of bij sneeuwvlagen, valt herhaaldelijk te genieten. De eerste gesprekken van Stina en Everaart zijn met ongemeene teederheid teruggegeven. De kleine oproertjes in de Bisschoppelijke Normaalschool, als een paar leerlingen, tot razernij gebracht, het juk afschudden en baldadigheden bedrijven, getuigen van de scherpste waarnemingsgaaf. De tooneelen in de taveerne: *De Molen* zijn uitmuntend geslaagd, vooral de oudste dochter, Nelleken, is eene der aantrekkelijkste personen uit *Arm Vlaanderen*, in alles vrij wat natuurlijker, menschelijker en eenvoudiger dan de koudbloedige Stina.

De auteurs hebben met prijzenswaardige inspanning er naar gestreefd het dorpsleven in Vlaanderen zoo getrouw mogelijk in alle bijzonderheden meê te deelen. Doch zij zijn daardoor in uiterst lankwijlige herhalingen vervallen, en hebben het geduld van de lezers op al te zware proeven gesteld. Dat zij bij het verhaal der langdurige wors-

teling van hun held tegen de tyrannie der priesters nog eene moordgeschiedenis hebben gevoegd, die een sluier van geheimzinnigheid over het leven van den smid Vanderlaen verspreid, heeft niet mogen baten. *Arm Vlaanderen* is en blijft een strijdschrift, dat door zijne overdrijving en zijne uitvoerigheid zijn doel voorbijstreeft.

*
**

Levenstinten. Schetsen en Novellen
door Jo van Sloten. Amsterdam,
Jan Leendertz & Zoon (zonder
jaartal, verscheen in 1891).

Niet zelden doet zich in het letterkundig leven het verschijnsel voor, dat het tweede kunstwerk van een dichter, wiens eerste bijval vond, alleen met een mager *succès d'estime* wordt begroet. *Oliver Twist* kon *Pickwick* niet in de schaduw stellen; *De Roos van Dekama* vond minder bewonderaars dan *de Pleegzoon*. Het omgekeerde heeft plaats met de jonge kunstnares, die in het vorig jaar hare *Groote en Kleine Menschen* (zie *Elsevier's Geïll. Maands.*, I (1890) bl. 427) uitgaf, en nu met haar tweeden bundel *Levenstinten* eene vrij wat hogere vlucht neemt.

Ze biedt zeven schetsen of novellen, waarvan ééne onzen lezers bekend is: *'n Stumpertje* (*Elsevier's G. M.*, I (1890) bl. 55, volg.). Van de zes overigen zijn vier uitmuntend, en twee meer dan middelmatig. Misschien is de eerste schets: *Een aanzoek* wel het allerbest geslaagd. Het tafereel is uiterst eenvoudig — een dorps-tafereel, waarin eene jonge onderwijzeres en een rijke, eenigszins onontbolsterde, boerenzoon optreden — Juffrouw Lize en de jonge Terneede. De laatste heeft zich kandidaat gesteld voor de eervolle betrekking van aanstaand echtgenoot. Hij heeft het hart van juffrouw Lize niet kunnen verwerven — „maar niet liefhebben en niet accepteren is niet altijd één bij eene vrouw” — zegt Jo van Sloten. Het tafereel is met meesterhand geteekend.

Beide jongelui zitten in een priëel dicht bij het water, eenigszins beklemd door de broeiende hitte van een midzomerdag. „Op het water, in het midden der vaart, „woelt een pijnlijk geflonker van schitterende zonnepijltjes, die rusteloos door „elkander krielen; aan de kanten is het „water blauw, koel en rustig. Tusschen „de groene, platbreede bladeren liggen „de witte waterlelies, stil slapend in de „heette middagzon”.

Juffrouw Lize weet, dat Terneede zeer vermogend is, dat de dagelijksche schooltaak haar buitengewoon tegen de borst stuit — dat de kandidaat een zeer solide jongen is. Hij heeft stellig eenige kans — maar — ontzaglijke macht van eene kleinigheid! — bij zijn aanzoek is hij onhandig, en als hij haar te dicht nadert, stoot zij hem terug, en toont zij, dat ze van hem niet houdt, waarop Terneede zich terugtrekt, en juffrouw Lize denzelfden avond al berouw gevoelt. Zoo doodeenvoudig is het thema van deze schets. Maar de fijnheid der waarneming, de juistheid van elke toets dezer schilderij is ongemeen groot. Hoe menschen door eene kleine opwelling van onlust dikwijls daden doen, die ze zelven niet vermoeden te zullen verrichten, wordt hier met de uiterste helderheid aangetoond.

De schets: *Eerste Schooldag* is een klein meesterstuk in den aangrijpenden humoristischen trant van Dickens, terwijl *Visite-Menschen* den al te bitter sarkastischen toon van Thackeray zeer nabij komt. Deze twee kunstwerken blijven ondanks verwantschap met groote meesters toch zeer oorspronkelijk, en bevatten, vooral *Eerste Schooldag*, iets onnavolgbaar persoonlijks door den diep indringenden scherp blik en den onverbloemden, echt realistischen zin der kunstnares.

De eerste morgen en middag van het „nieuwe kind” in de bewaarschool der juffrouwen Dubois is een kunstwerk zoo

voortreffelijk geslaagd, dat het grootste deel ervan weldra in onze bloemlezingen behoort te worden opgenomen. Bewonderenswaardig is de gemakkelijheid, waarmee de kleine hartstochten der kinderen en de grove passien der groote menschen worden aangeduid met een enkel, alles afdoend woord. De schooljuffrouw, die de kinderen luid doen opdreunen, dat „de heere-heer, de heere der heerscharen hemel en aa-aarde schiep”, en die uit eene medicijnflesch curacau drinkt — de kapitein — wiens ongelukkige zoon naar Kampen moet, en die op de bewaarschool schrijven zal leeren — de kapitein, die juffrouw Mina, de helpster, in den linkerarm knijpt, en allerlei aardigheden toefluistert; het booze jongentje, dat de griffels van het „nieuwe kind” steelt — heel het personeel treedt triumfeerend naast de schoolkinderen en de schooljuffrouwen van Dickens op.

De minst aangrijpende, de onwaarschijnlijkste voorstelling gaf de auteur in *Visite-Menschen*. Mevrouw Smit en hare drie dochters zijn al te bont van kleur. Boosaardigheid en verbittering kunnen tot zulk een graad niet stijgen. Eene dochter, die hare moeder — eene dikke dame, die wat ijdel is — toevoegt, dat het bespottelijk is aanspraak te maken op den eerbied harer kinderen, dat zij (de moeder) dom en kinderachtig, maar toch geslepen genoeg is, om voor een oprecht, aardig vrouwtje te willen doorgaan; zulk eene dochter zal — hoop ik — tot de allereeldzaamste uitzonderingen blijven behooren. Maar in *Nieuw Leven* en *Afgedankt* schittert weder zooveel frissche humor en tintelt zooveel verheffende poëtische opvatting van het alledaagsche, dat ik met groote belangstelling uitzie naar het oogenblik, waarop deze veelbelovende kunstnares ons met een breed uitgewerkten roman zal verrassen.

* *
*